

УДК 346

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2024.10>**О. Ю. Курепіна***orcid.org/0009-0001-2096-7943*

кандидат юридичних наук,

докторант

Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень

імені В. К. Мамутова

Національної академії наук України»

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ВЕРТИКАЛЬНОГО ТИПУ У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ СТИМУЛЮЮЧОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Постановка проблеми. Реалізація державною економічної політики, особливо в умовах воєнного стану та у період повоєнного відновлення, має бути спрямовано на створення сприятливих правових умов організації та здійснення господарської діяльності, що дозволить залучити інвестиційні кошти для вирішення значного кола проблем у соціально-економічній, екологічній тощо сферах суспільного життя. Досягти зазначеного вбачається за можливе у разі використання переваг стимулюючого правового режиму господарювання, який, у попередніх авторських розробках, пропонується розглядати як систему правових норм, спрямованих на регулювання господарських відносин із використанням комплексу правових засобів стимулюючого характеру, які переслідують мету створення передумов для реалізації державної економічної політики за її пріоритетними напрямками у спосіб, який забезпечить сталий розвиток держави та суспільства [1].

Стимулювання суб'єктів господарювання здійснюється, як правило, із використанням комплексу правових засобів, різних за своїм змістовним наповненням та цільовою спрямованістю, підставами та умовами застосування тощо. У зв'язку з цим у наукових джерелах знайшли поширення різноманітні класифікації засобів державного регулювання господарської діяльності, серед яких, на думку Я.В. Петруненка, превалює підхід до поділу господарсько-правових засобів на прямі та непрямі [2, с. 88]. Враховуючи зазначене та спираючись на інші наукові класифікації, проведені авторські наукові пошуки дозволили запропонувати диференціацію правових засобів стимулювання економіки на дві великі групи (типи): вертикальні та горизонтальні. В основу такого поділу покладено критерії ступеня правового впливу на суб'єкта господарювання, характеру організації правових зв'язків, а також правових підстав застосування зазначених правових засобів [3, с. 192]. Відтак, більш ґрунтовне висвітлення правових засобів вертикального типу з урахуванням права Європейського Союзу, наближення до якого національного законодавства постає на

даний час пріоритетним завданням євроінтеграційної стратегії України, зумовлює потребу у проведеному цьому дослідженні.

Стан опрацювання проблеми. У науковій юридичній літературі питання правових засобів державного регулювання господарської діяльності, функціонального призначення та особливостей застосування правових засобів стимулювання залучення інвестицій в економіку держави знайшли вияв у працях Ю.Є. Атаманової, В.Є. Вакім, М.Д. Василенка, О.М. Вінник, С.І. Єршової, О.Р. Зельдіної, Л.В. Крупи, О.Є. Ліллемяе, Д.В. Лічак, А.В. Матвеевої, Т.В. Некрасової, Я.В. Петруненка, О.П. Подцерковного, В.В. Поединок, С.В. Серебряка, Д.Ю. Сіюшова, Л.В. Таран, В.А. Устименка, І.М. Феофанової, В.В. Чайковської, В.С. Щербини та ін.

В той же час у запропонованому дослідженні приділяється увага недостатньо висвітленим у наукових джерелах питанням, пов'язаним із формуванням системного бачення щодо місця та ролі правових засобів вертикального типу у системі засобів стимулюючого правового режиму господарювання.

Метою статті є обґрунтування наукових підходів щодо доцільності виділення правових засобів вертикального типу у системі засобів стимулюючого правового режиму господарювання.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, слід підтримати визначення поняття «правові засоби державного регулювання господарської діяльності», запропоноване В.С. Щербиною, яке, на думку дослідника, доцільно розуміти як закріплені в правовій (юридичній) формі засоби (інструменти, знаряддя) економічного, організаційного і правового впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання [4, с. 11].

У розвиток своїх міркувань з приводу класифікації засобів державного регулювання господарської діяльності В.С. Щербина, спираючись на критерій характеру (сутності) тих або інших засобів, як тих, що зазначені у ст. 12 Господарського кодексу України від 16.01.2003, в інших статтях цього Кодексу, так і в інших законах, запропонував виділити три групи таких засобів:

1) економіко-правові засоби (державне замовлення; державні закупівлі; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій);

2) організаційно-правові засоби (ліцензування і квотування, видача документів дозвільного характеру, сертифікація та стандартизація, застосування нормативів і лімітів, контроль та нагляд за господарською діяльністю);

3) юридичні (правові) засоби, які охоплюють штрафні та адміністративно-правові санкції, організаційно-господарські договори, типові та примірні договори [4, с. 13].

На думку Я.В. Петруненка, перші два види засобів державного регулювання за своєю сутністю відповідають прямим (організаційно-правові) та непрямим (економіко-правові) засобам державного впливу на діяльність суб'єктів господарювання [2, с. 85–86]. Водночас наукові висновки Я.В. Петруненка щодо ключової відмінності між прямими та непрямими засобами (у контексті забезпечення ефективного використання державних коштів), з якими погоджуємося, свідчать про те, що деякі правові засоби, наведені у класифікації В.С. Щербини, не можуть бути однозначно ідентифіковані як економіко-правові. Як зазначає Я.В. Петруненко, прямі засоби опосередковуються державою і є обов'язковими для суб'єктів господарювання, в той час як застосування непрямих засобів виявляється можливим за умов наявності ініціативи з боку суб'єктів господарювання [2, с. 95].

Деяке іншого бачення критеріїв розмежування правових засобів на прямі та непрямі дотримується С.І. Єршова. На думку дослідниці, засоби прямого впливу дозволяють забезпечити необхідний суспільству результат прямим наказом компетентного органу, що підлягає обов'язковому й однозначному виконанню відповідним суб'єктом господарювання (ліцензування, патентування і квотування, сертифікація і стандартизація (крім випадків проходження добровільної сертифікації чи впровадження суб'єктами господарювання власних стандартів), застосування нормативів, лімітів). Протилежною є природа засобів непрямого впливу, які, як стверджує С.І. Єршова, забезпечують досягнення необхідного результату через економічну зацікавленість виконавців (державне замовлення, регулювання цін і тарифів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг, надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій) [5, с. 65].

Спираючись на думку про те, що засоби державного регулювання господарської діяльності, у тому числі стимулюючого характеру, за певних обставин можуть виконувати подвійну функцію, притаманну як прямим, так і непрямим правовим

засобам, пропонується розглядати систему таких засобів через ознаки, які дозволяють їх кваліфікувати як правові засоби вертикального типу.

Так, у раніше оприлюдненій праці нами зазначалося, що правові засоби вертикального типу передбачають певний рівень імперативності, що знаходить вияв у превалюванні владного впливу та відсутності паритету у розподілі прав та обов'язків (більшість прав залишається за державою та набуває характеру контрольного-наглядового). До підстав застосування таких засобів запропоновано віднести саме акти нормативного характеру [3, с. 192].

Правові засоби вертикального типу у системі засобів стимулюючого правового режиму господарювання можна класифікувати на наступні групи:

1) інституціональні, зокрема, гарантії стабільності законодавства, які застосовуються до суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у межах стимулюючого правового режиму господарювання, державні гарантії захисту інвестицій, державні гарантії інноваційної діяльності тощо;

2) організаційно-правові та економіко-правові засоби, які можуть застосовуватися як за звичайних умов функціонування економіки держави, у тому числі як інструментальна складова реалізації програмних документів публічної політики у значенні, вказаному у ст. 23 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 [6], або в силу надзвичайних обставин (COVID-19, воєнний стан тощо), а саме:

а) які мають за мету впровадження різних форм спрощення організації та здійснення господарської діяльності, а саме мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок, припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду, припинення здійснення державного контролю нехарчової продукції, спрощений порядок отримання дозвільних документів, автоматична пролонгація дії договорів або можливість їх дострокового припинення, зокрема, предметом яких виступає державне або комунальне майно, інші форми спрощення у веденні господарської діяльності (реєстраційні, облікові, подання спрощеної податкової звітності тощо) та ін.;

б) які сприяють досягненню стратегічних цілей державної економічної, соціальної, екологічної тощо політики. До таких правових засобів можуть бути віднесені засоби державного регулювання господарської діяльності, передбачені ст. 12 Господарського кодексу України [7].

Впровадження у термінологічний апарат, який характеризує стимулюючий правовий режим господарювання, поняття «правові засоби вертикального типу» дозволить уникнути теоретико-прикладних суперечностей, які полягають у спробі визнати окремі правові засоби регулювання господарської діяльності такими, що мають

або суто економічну, або владну (яка не містить економічного стимулу) природу.

Вбачається за доцільне розглядати правові засоби вертикального типу як такі, що в різній мірі сприяють досягненню цілей правового регулювання, пов'язаних зі стимулюванням економіки, з урахуванням принципу ефективності, який слід розуміти у значенні, наведеному у ст. 4 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 [8]. Зазначене досягається завдяки властивостям правових засобів вертикального типу, особливо організаційно-правових та економіко-правових засобів у складі перших, поєднувати функції прямих та непрямих засобів.

Зокрема, такий правовий засіб як регулювання цін і тарифів може виконувати подвійну функцію: 1) як засобу реалізації державної політики, спрямованої на досягнення певного економічного, соціального, екологічного ефекту, не створюючи переваг певним суб'єктам господарювання; 2) як правового засобу, який створює економічні переваги для певного (-их) суб'єкта (-ів) господарювання.

Слід звернути увагу на те, що вітчизняне законодавство у другому випадку визнає таку перевагу як форму надання державної допомоги. Зокрема, серед форм державної допомоги, встановлених ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014, наводяться такі як: надання, прямо чи опосередковано, суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових (п. 7 ч. 1 ст. 4); продаж державного майна за цінами, нижче ринкових (п. 8 ч. 1 ст. 4). В той же час перший випадок не розглядається як використання державних та/чи місцевих ресурсів у значенні Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [9].

У зв'язку з цим привертає увагу підхід, закладений у праві ЄС, а саме у Регламенті Комісії (ЄС) № 651/2014 від 17.06.2014 про визнання певних категорій допомоги сумісними з внутрішнім ринком на застосування статей 107 та 108 Договору (так званого Загального блоку виключень регулювання – аббревіатура англійською мовою GBER) (далі – Регламент Комісії (ЄС) № 651/2014) із останніми змінами, внесеними у червні 2023 року [10], згідно з яким спрямування державних ресурсів на користь суб'єктів господарювання із використанням такого засобу як регулювання цін і тарифів оцінюється як допустима державна допомога.

Зокрема, ст. 19с «Допомога мікропідприємствам у вигляді державних інтервенцій щодо постачання електроенергії, газу чи тепла» Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014 встановлює, що така допомога є сумісною з внутрішнім ринком у розумінні ч. 3 ст. 107 Договору про функціону-

вання ЄС і звільняється від вимоги щодо повідомлення, передбаченої ч. 3 ст. 108 зазначеного Договору, за умови виконання умов, викладених у цій статті та в Главі I. Як зазначено у ч. 1 ст. 19с, дія цієї статті поширюється на:

(а) державне втручання у ціноутворення, що знижує ціни, які застосовуються постачальниками до мікропідприємств за одиницю електроенергії, газу чи тепла;

(б) платежі, що здійснюються мікропідприємствам, як безпосередньо, так і через постачальників, за одиницю споживання електроенергії, газу або тепла, компенсуючи частину витрат на це споживання.

Заходи, передбачені ч. 1 ст. 19с Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014, повинні:

(а) не робити різниці ні між постачальниками, ні між мікропідприємствами;

(б) передбачити, що всі постачальники мають право надавати пропозиції щодо постачання електричної, газової або теплової енергії мікропідприємствам на однакових засадах;

(с) передбачити механізм, який, у разі надання через постачальника, гарантує, що допомога буде передана в максимально можливому обсязі кінцевому бенефіціару;

(д) в результаті ціна буде вищою за собівартість, на рівні, на якому може виникнути ефективна цінова конкуренція.

У ч. 3 ст. 19с Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014 відзначається, що сума допомоги повинна дорівнювати наданому платежу або, у випадку державного втручання у встановлення цін, не повинна перевищувати різницю між ринковою ціною, яка мала б бути сплачена за загальний обсяг електроенергії, газу та/або тепла, спожитих бенефіціаром, та ціною, яка має бути сплачена за це споживання після державного втручання.

Варто зауважити, що майже аналогічна за схемою надання державна допомога передбачена суб'єктам малого та середнього підприємництва (МСП) для пом'якшення наслідків зростання цін у зв'язку із військовою агресією проти України.

Так, ст. 19d Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014 передбачено, що допомога МСП у формі державних втручань, пов'язаних з постачанням електроенергії, газу або тепла, виробленого з природного газу або електроенергії, є сумісною з внутрішнім ринком у розумінні статті ч. 3 ст. 107 Договору про функціонування ЄС і звільняється від вимоги щодо повідомлення, передбаченої ч. 3 ст. 108 зазначеного Договору, за умови виконання умов, викладених у цій статті та в розділі I. Як зазначено у ч. 1 ст. 19d, дія цієї статті поширюється на:

(а) державне втручання у ціноутворення, що знижує ціни, які застосовуються постачальниками за одиницю електроенергії, газу чи тепла;

(b) платежі, що надаються малим та середнім підприємствам, безпосередньо чи через постачальників, за одиницю споживання електроенергії, газу чи тепла, компенсуючи частину витрат на це споживання.

Заходи, передбачені ч. 1 ст. 19d Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014, повинні:

(a) бути обмеженими 70 % споживання бенефіціаром електроенергії, газу або тепла, виробленого з природного газу або електроенергії, протягом періоду, охопленого заходом допомоги;

(b) не дискримінувати ані постачальників, ані малі та середні підприємства;

(c) передбачити компенсацію постачальникам, якщо державне втручання вимагатиме від них поставок нижче собівартості;

(d) передбачити, що всі постачальники мають право надавати пропозиції щодо постачання електричної енергії, газу або тепла на однакових засадах;

(e) передбачити механізм, який, у разі надання через постачальника, гарантує, що допомога буде передана в максимально можливому обсязі кінцевому бенефіціару;

(f) призводять до того, що середня ціна за одиницю поставок принаймні дорівнює середній ціні за одиницю електроенергії, газу або тепла для кінцевих споживачів у відповідній державі-члені за період з 1 січня по 31 грудня 2021 року.

Відповідно до ч. 3 ст. 19d Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014, платежі, здійснені постачальникам за поставки, надані МСП, встановлені внаслідок державного втручання у ціноутворення нижче собівартості постачальника, повинні бути сумісними з внутрішнім ринком у розумінні ч. 3 ст. 107 Договору про функціонування ЄС та звільняються від вимоги щодо повідомлення, передбаченої ч. 3 ст. 108 цього Договору, за умови, що:

(a) втручання держави у ціноутворення відповідає вимогам, викладеним у ч. 2 ст. 19d;

(b) компенсаційний платіж не повинен перевищувати різниці між ціною, яку постачальник міг би очікувати при застосуванні ринкових цін без втручання, і ціною, встановленою нижче собівартості шляхом державного втручання.

Крім того, ч. 5 ст. 19d Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014 встановлено те, що сума допомоги повинна дорівнювати оплаті, наданої МСП або постачальнику, або, у випадку державного втручання у ціноутворення, не повинна перевищувати різницю між ринковою ціною, яку довелося б сплатити за загальний обсяг енергії, спожитої бенефіціаром, та ціною, яка має бути сплачена за це споживання після державного втручання.

Вітчизняне законодавство також встановлює гарантії, що надаються суб'єктам господарювання під час державного регулювання цін, що знайшло вияв у ст. 15 Закону України «Про ціни і ціноутво-

рення» від 21.06.2012. Зокрема, зазначається те, що Кабінет Міністрів України, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які встановили державні регульовані ціни на товари в розмірі, нижчому від економічно обґрунтованого розміру, зобов'язані відшкодувати суб'єктам господарювання різницю між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів. Установлення Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування державних регульованих цін на товари в розмірі, нижчому від економічно обґрунтованого розміру, без визначення джерел для відшкодування різниці між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів не допускається і може бути оскаржено в судовому порядку [11].

Втім, як можна пересвідчитися, наведена норма ст. 15 Закону України «Про ціни і ціноутворення» жодним чином не ідентифікує відшкодування суб'єктам господарювання різниці між розмірами економічно обґрунтованої та фактично встановленої ціни на товари за рахунок коштів відповідних бюджетів як надання державної допомоги. Як і сам Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» не передбачає такої форми державної допомоги. При цьому перелік форм державної допомоги визначений таким чином, що виключає можливість розширеного його тлумачення. Протилежний висновок створив би передумови для протиріч із ч. 2 ст. 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [12]. Аналогічного висновку щодо вичерпного характеру нормативно встановленого переліку форм державної допомоги доходить О.Е. Ліллемає [13, с. 30].

Додатково слід зауважити, що ст. 15 Закону України «Про ціни і ціноутворення» встановлює можливість відшкодування різниці у цінах на товари для будь-яких суб'єктів господарювання незалежно від класифікації таких суб'єктів за критерієм кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік та видів товарів, на які можуть встановлюватися ціни нижче економічно обґрунтованих, що не узгоджується з Регламентом Комісії (ЄС) № 651/2014 у частині умов надання такої форми допомоги.

Відповідно, вбачається за доцільне внесення змін до наступних нормативно-правових актів:

Закону України «Про ціни і ціноутворення» шляхом закріплення у ст. 15 норми про те, що відшкодування суб'єктам господарювання різниці між розмірами економічно обґрунтованої та фактично встановленої ціни на товари за рахунок коштів відповідних бюджетів здійснюється з урахуванням вимог Закону України «Про державну

допомогу суб'єктам господарювання» у частині надання такої форми допомоги;

Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» шляхом закріплення серед форм державної допомоги такої як «відшкодування суб'єктам господарювання різниці між розмірами економічно обґрунтованої та фактично встановленої ціни за одиницю електроенергії, газу або тепла, що постачаються суб'єктам мікропідприємництва, а у виняткових випадках суб'єктам малого та середнього підприємництва»;

Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для підтримки середнього та малого підприємництва, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 348 [14], у частині врахування такої форми допомоги як «відшкодування суб'єктам господарювання різниці між розмірами економічно обґрунтованої та фактично встановленої ціни за одиницю електроенергії, газу або тепла, що постачаються суб'єктам мікропідприємництва, а у виняткових випадках суб'єктам малого та середнього підприємництва».

Висновки. За підсумками виконаного дослідження можна дійти наступних висновків:

– спираючись на думку про те, що засоби державного регулювання господарської діяльності, у тому числі стимулюючого характеру, за певних обставин можуть виконувати подвійну функцію, притаманну як прямим, так і непрямим правовим засобам, запропоновано розглядати систему таких засобів через ознаки, які дозволяють їх кваліфікувати як правові засоби вертикального типу;

– обґрунтовано положення про те, що впровадження у термінологічний апарат, який характеризує стимулюючий правовий режим господарювання, поняття «правові засоби вертикального типу» дозволить уникнути теоретико-прикладних суперечностей, які полягають у спробі визнати окремі правові засоби регулювання господарської діяльності такими, що мають або суто економічну, або владну (яка не містить економічного стимулу) природу;

– запропоновано класифікацію правових засобів вертикального типу у системі засобів стимулюючого правового режиму господарювання із виділенням наступних груп: 1) інституціональні, зокрема, гарантії стабільності законодавства, які застосовуються до суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у межах стимулюючого правового режиму господарювання, державні гарантії захисту інвестицій, державні гарантії інноваційної діяльності тощо; 2) організаційно-правові та економіко-правові засоби, які можуть застосовуватися як за звичайних умов функціонування економіки держави, у тому числі як інструментальна складова реалізації програмних документів публічної політики у значенні, вказа-

ному у ст. 23 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023, або в силу надзвичайних обставин (COVID-19, воєнний стан тощо), а саме: а) які мають за мету впровадження різних форм спрощення організації та здійснення господарської діяльності, а саме мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок, припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду, припинення здійснення державного контролю нехарчової продукції, спрощений порядок отримання дозвільних документів, автоматична пролонгація дії договорів або можливість їх дострокового припинення, зокрема, предметом яких виступає державне або комунальне майно, інші форми спрощення у веденні господарської діяльності (реєстраційні, облікові, подання спрощеної податкової звітності тощо) та ін.; б) які сприяють досягненню стратегічних цілей державної економічної, соціальної, екологічної тощо політики. До таких правових засобів можуть бути віднесені засоби державного регулювання господарської діяльності, передбачені ст. 12 Господарського кодексу України;

– аргументовано, що правові засоби вертикального типу в різній мірі сприяють досягненню цілей правового регулювання, пов'язаних зі стимулюванням економіки, з урахуванням принципу ефективності, що досягається завдяки властивостям правових засобів вертикального типу, особливо організаційно-правових та економіко-правових засобів у складі перших, поєднувати функції прямих та непрямих засобів. Зазначене продемонстровано на прикладі застосування такого правового засобу як регулювання цін і тарифів;

– аргументовано положення про те, що регулювання цін і тарифів як правовий засіб може виконувати подвійну функцію: 1) як засобу реалізації державної політики, спрямованої на досягнення певного економічного, соціального, екологічного ефекту, не створюючи переваг певним суб'єктам господарювання; 2) як правового засобу, який створює економічні переваги для певного (-их) суб'єкта (-ів) господарювання. Наголошено на тому, що вітчизняне законодавство у другому випадку визнає таку перевагу як форму надання державної допомоги. В той же час перший випадок не розглядається як використання державних та/чи місцевих ресурсів у значенні Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», що не кореспондує підходам, закладеним у праві ЄС, а саму у Регламенті Комісії (ЄС) № 651/2014;

– запропоновано внести зміни до законів України «Про ціни і ціноутворення», «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для підтримки середнього та малого підприємництва, затверджених постановою Кабінету Міністрів України

від 18.04.2023 № 348, що дозволить врахувати підходи, що містяться у Регламенті Комісії (ЄС) № 651/2014, щодо порядку та умов застосування такого правового засобу як регулювання цін і тарифів з метою стимулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Література

1. Курепіна О.Ю. Стимулюючий правовий режим господарювання у системі господарського права: поняття та співвідношення зі спеціальним режимом господарювання. *Економіка та право*. 2023. № 3. С. 18–40. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.03.018>.
2. Петруненко Я.В. Концептуальні засади господарсько-правових засобів забезпечення ефективного використання державних коштів : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України». Київ, 2021. 489 с.
3. Курепіна О.Ю. Підстави впровадження стимулюючого правового режиму господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 191–195. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/41>.
4. Щербина В.С. Поняття та види засобів державного регулювання господарської діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. № 94. С. 10–15.
5. Ершова С.І. Основні напрямки й форми участі держави у сфері господарювання. *Держава та регіони. Сер.: Право*. 2013. Вип. 4. С. 62–67.
6. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#n325>.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
8. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.
9. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>.
10. Commission Regulation (EU) No 651/2014 of 17 June 2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty (Text with EEA relevance). *Офіційний веб-сайт Eur-lex. Access to European Union Law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014R0651-20230701&qid=1699610699191>.
11. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>.
12. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
13. Ліллемяе О.Е. Господарсько-правове забезпечення державної допомоги суб'єктам господарювання: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ, 2016. 201 с.
14. Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для підтримки середнього та малого підприємництва, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 348. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2023-%D0%BF#Text>.

Анотація

Курепіна О. Ю. Правові засоби вертикального типу у системі засобів стимулюючого правового режиму господарювання. – Стаття.

Обґрунтовано положення про те, що впровадження у термінологічний апарат, який характеризує стимулюючий правовий режим господарювання, поняття «правові засоби вертикального типу» дозволить уникнути теоретико-прикладних суперечностей, які полягають у спробі визнати окремі правові засоби регулювання господарської діяльності такими, що мають або суто економічну, або владну (яка не містить економічного стимулу) природу. Аргументовано, що правові засоби вертикального типу в різній мірі сприяють досягненню цілей правового регулювання, пов'язаних зі стимулюванням економіки, з урахуванням принципу ефективності, що досягається завдяки властивостям правових засобів вертикального типу, особливо організаційно-правових та економіко-правових засобів у складі перших, поєднувати функції прямих та непрямих засобів. Зазначене продемонстровано на прикладі застосування такого правового засобу як регулювання цін і тарифів. Аргументовано положення про те, що регулювання цін і тарифів як правовий засіб може виконувати подвійну функцію: 1) як засіб реалізації державної політики, спрямованої на досягнення певного економічного, соціального, екологічного ефекту, не створюючи переваг певним суб'єктам господарювання; 2) як правового засобу, який створює економічні переваги для певного (-их) суб'єкта (-ів) господарювання. Наголошено на тому, що вітчизняне законодавство у другому випадку визнає таку перевагу як форму надання державної допомоги. В той же час перший випадок не розглядається як використання державних та/чи місцевих ресурсів у значенні Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», що не кореспондує підходам, закладеним у праві ЄС, а саму у Регламенті Комісії (ЄС) № 651/2014. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до окремих нормативно-правових актів, що дозволить врахувати підходи, що містяться у Регламенті Комісії (ЄС) № 651/2014, щодо порядку та умов застосування такого правового засобу як регулювання цін і тарифів з метою стимулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: стимулюючий правовий режим господарювання, правові засоби вертикального типу, організаційно-правові засоби, економіко-правові засоби, регулювання цін і тарифів як правовий засіб вертикального типу.

Summary

Kurepina O. Yu. Vertical type legal instruments in the system of the legal regime stimulating economic activities. – Article.

The position is substantiated that the introduction into the terminological apparatus, which characterizes the legal regime stimulating economic activities, of the concept of «vertical type legal instruments» will allow avoiding theoretical and applied contradictions, which consist of attempts to recognize certain legal instruments regulating economic activity as having either purely economic or administrative (lacking economic stimulus) nature. It is argued that vertical type legal instruments contribute to achieving the goals of legal regulation related to economic stimulation to varying degrees, taking into account the principle of efficiency achieved through the properties of vertical type legal instruments, especially organizational-legal and economic-legal instruments within the former, combining the functions of direct and indirect means. This is demonstrated through the example of applying a legal instrument such as price and tariff regulation. The position is argued that price and tariff regulation as a

legal instrument can serve a dual function: 1) as a means of implementing state policy aimed at achieving specific economic, social, environmental effects without favoring specific economic entities; 2) as a legal instrument that creates economic advantages for certain economic entities. It is emphasized that domestic legislation, in the second case, recognizes such an advantage as a form of providing state aid. However, the first case is not considered the use of state and/or local resources within the meaning of the Law of Ukraine «On the State Aid to Economic Entities», which does not correspond to the approaches laid down in EU law, particularly in Commission Regulation (EU) No 651/2014. Therefore, it is proposed to amend certain regulatory legal acts to incorporate the approaches contained in Commission Regulation (EU) No 651/2014 regarding the procedure and conditions for the application of price and tariff regulation as a legal instrument for stimulating the activities of economic entities.

Key words: legal regime stimulating economic activities, vertical type legal instruments, organizational-legal instruments, economic-legal instruments, price and tariff regulation as a vertical type legal instrument.